

CE SE ÎNTÂMPLĂ ÎN TEATRE?

SPECTACOL SUSPENDAT LA TÎRGU MUREȘ

De la București lucrurile se văd altfel decât de la Tîrgu Mureș. Cum, probabil, și de la Budapesta se văd altfel decât de la București. Pînă la un punct e aproape normal să fie așa. Pînă la un punct, orgoliul demnității și patima libertății sînt de înțeles și de o parte și de cealaltă. Dincolo de acest punct începe însă trufia și răbufnește disprețul, iar suspiciunea - bătrînă, reciprocă și înrădăcinată - nu așteaptă decât scînteia care să poată reitera apocalipticele imagini ale spectacolului urii dezlănțuite.

De ce să ne mirăm că ungurii consideră încă nerezolvată problema minorității lor naționale, cîta vreme și noi, românii, considerăm încă nerezolvată problema existenței fiecăruia dintre noi și a mersului nostru, ca națiune, pe calea democrației? Nemulțumirea față de noi înșine, sporită de tot ceea ce se întîmplă de la un timp în jurul nostru, e firească și de o parte și de cealaltă. Oamenii au dorit să trăiască mai bine și să se înțeleagă mai bine și constată că, deocamdată cel puțin, trăiesc mai prost și se înțeleg și mai prost. Dezamăgirea e comună, deziluziile reciproce. În tot acest timp, "problema Ardealului", reală și dureroasă în primul rînd pentru toți locuitorii acestei sfinte țări românești, e transformată în capital politic de forțele extremiste ale iredentismului maghiar ca și de cele ale șovinismului românesc, grăbit să-și adjudece postura - și sloganul! - singurului apărător de țară. Iar în clipa în care apele tind să se liniștească din lăuntru lor și să reintre în matca unei conviețuiri firești, civilizate, intervin vocile "de la centru" sau de pe alte continente, care par a nu avea altă grijă decât să tulbure din nou apele, fluturînd în văzul întregii lumi mistificări grosolane și visuri deșarte, care reușesc pînă una alta să mai învenineze puțin atmosfera.

Și totuși, de voie - de nevoie, oamenii își văd pînă la urmă de treabă,

depășind starea de conflictualitate latentă, atît de abil întreținută pe cele mai diverse căi, inclusiv culturale.

Teatrul, ca barometru al stării de spirit

"Oglindă a lumii" prin spectacolele pe care le oferă publicului, teatrul este și un barometru al stării de spirit a locului, prin spectacolul secund al vieții sale lăuntrice, la care privitorii nu prea au îndeobște acces. Entuziasmul sau lipsa de entuziasm din teatru, tensiunile existente aici între secția română și cea maghiară, ca și cele din interiorul fiecărei secții, reproduc în mic, dar cu o surprinzătoare exactitate, în însăși evoluția lor, starea de spirit a orașului,

tendențele de care au fost sau sînt animați locuitorii lui.

A existat astfel un moment, în primele luni ale lui 1990, cînd secția maghiară a vrut să se separe de cea română. S-a constatat apoi că "separarea" n-ar fi putut avea loc decât în interiorul aceleiași "clădiri", a Teatrului Național, pe care o împart de altfel echitabil, de cînd se găsesc și unii și alții în ea, adepții "separatismului" (între care s-au găsit și doi-trei actori ai secției române) și-au mai domolit zelul, realizînd probabil că, orice-ar face, le e dat și unora și altora să trăiască împreună, iar conviețuirea civilizată e preferabilă extremismului revendicativ. Așa că, acum, nu se mai dorește

Tamás Ferenc, Biluşka Annamária și Gáspár Imola în Omul care a văzut moartea de Victor Eftimi

separarea, așteptându-se însă numirea regizorului Kincses Elemér în funcția de director artistic pentru secția maghiară. Ceea ce nu pare numai, ci și e rezonabil.

Desigur, nu s-a uitat încă faptul că unii actori maghiari, de la o zi la alta, nu mai știau, chipurile, să vorbească românește cu colegii lor, dar peste asta, în timp, se mai poate trece. Cum s-a trecut, la secția română, și peste faptul că unii dintre membrii ei s-au aflat mai aproape de pozițiile "separatiștilor" maghiari. Ceea ce e firesc să dea de gândit, în continuare. Oricum, în interiorul secției lor, românii s-au dovedit și de astă dată a avea un spirit mult mai tolerant decât cel al maghiarilor, în interiorul secției lor. Pentru că la români n-a fost nimeni ostracizat pentru ceea ce a făcut mai demult sau mai de curând, în timp ce actorii secției maghiare "au votat", după cum ne-a relatat reprezentantul secției lor, dl. Karp György, o asemenea ostracizare, în fapt, a actriței Adam Erzsébet, căreia nu-i pot ierta, pare-se, participările la cenaclul "Flacăra" al lui Adrian Păunescu, recitalurile Eminescu în limba română, turneele peste hotare și, probabil, nici calitatea de soție a lui Hajdu Győzo. Ce-i drept, dl. Karp ne-a precizat că vechii parteneri sînt cei ce nu mai vor să joace cu ea, nu că i-ar

fi interzis actriței să joace! Cum ar putea un actor să joace, într-un teatru, de unul singur, altfel decât în recitaluri (la care, tocmai în urma unei asemenea decizii, eventual să nu mai vină nimeni!), n-am mai încercat să aflăm.

N-are rost să reluăm, aici, tot "zigzag"-ul acestui meci, cu schimburile de amabilități din presa românească și maghiară. Cum spuneam, **pina la un punct**, lucrurile sînt de înțeles. Dincolo de acest punct, începe însă intoleranța, se fac simțite răzburarea și ura. Și nu cunosc nicăieri în lume un caz similar, de interdicție profesională **sine die**. Și i nu-mi imaginez, oricîte eforturi aș face, nici un actor român al Teatrului "Bulandra", de pildă, care să se fi putut gândi măcar să nu joace lîngă Violeta Andrei, pentru că soțul acesteia, Ștefan Andrei, a făcut "politică ceaușistă", suferind și o condamnare, care multora li se pare de altfel discutabilă. Desigur, situația nu e chiar aceeași, Violeta Andrei n-a spus versuri în limba maghiară, și e de văzut cît a "beneficiat" fiecare prin poziția soțului ei. Să nu uităm că în procesele declanșate de "revoluția" din decembrie s-a putut ajunge de la acuzația de "genocid" la cea de "neglijență în serviciu" și la minime condamnări, și acelea "cu suspendare".

Nu credem că acest "caz" de la secția maghiară din Tîrgu Mureș ar putea să comporte o sentință pe viață, cu atît mai mult cu cît a trecut deja un an și jumătate de "executare" forțată a sentinței tacite de interdicție profesională.

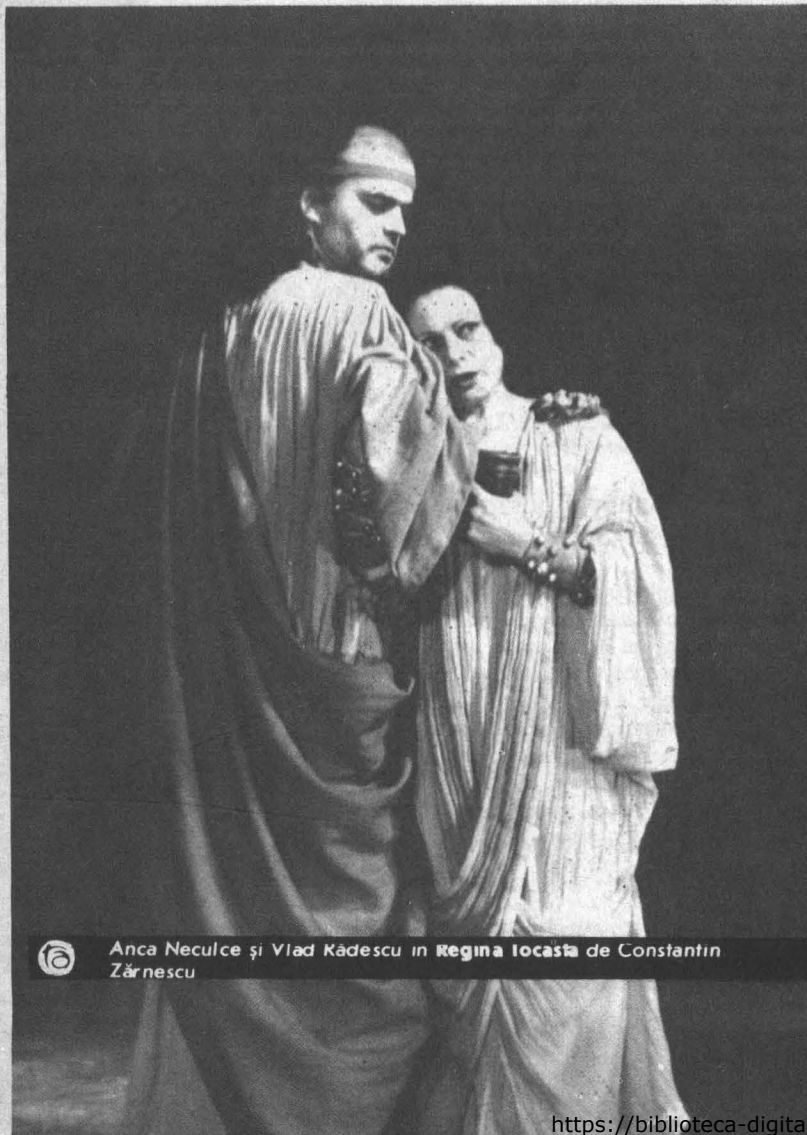
Altfel, la secția maghiară, ca și la secția română, se muncește efectiv foarte mult și, cum spuneam, în majoritatea lor, oamenii își văd în primul rînd de treabă.

Ritmul premierelor și calitatea spectacolelor

Așa se și explică faptul că secția română, la data vizitei noastre, scosese în stagiunea 1990-1991 nu mai puțin de **cinci premiere**. La sfîrșitul lui 1990, **Regele gol** de E. Șvarț - regia Tudor Chirilă, **Tache, Ianke și Cadîr** de V.I.Popa - regia Adriana Piteșteanu și **Pe muchie de cuțit** - spectacol - coupé cu piesele **Planetarium** și **În larg** de Sławomir Mrożek - regia Camelia Robe, apoi, la începutul lui 1991, **O dragoste de milioane (Oscar)** de Claude Magnier și **Regina locasta** de Constantin Zărnescu - ambele în regia lui Dan Alecsandrescu. Se repetau intens și urmau să aibă premierele în aprilie și mai, **Topaze** de Marcel Pagnol și **Nefînțelegera** de Albert Camus - ambele în regia lui Eugen Mercus. În fine, pînă la sfîrșitul stagiunii urma să aibă loc și **a opta premieră a secției române, cu o piesă în regia lui Victor Ioan Frunză**.

Nici la secția maghiară nu se muncește mai puțin, stagiunea 1990-1991 înregistrînd la acea dată **patru premiere**: **Chef boieresc** de Moricz Zsigmond - regia Kincses Elemér, **Omul care a văzut moartea** de Victor Eftimiu - regia Hunyadi András, **Teatru (Ești adorabilă, Julia!)** după Somerset Maugham - regia Kovacs Levente și **Maraton** de Kincses Elemér, în regia autorului. Se repeta **Revizorul** de Gogol, în regia lui Paraska Miklos, deci **a cincea premieră** a secției maghiare, ce urma să aibă loc la jumătatea lunii aprilie. Să notăm tot aici, printre proiectele de toamnă ale lui '91, **Cruciada copiilor** de Lucian Blaga, în limba maghiară, regia aparținîndu-i lui Kincses Elemér.

Dacă ritmul premierelor, la ambele secții, a fost foarte bun, calitatea spectacolelor, tot la ambele secții, nu pare să fie totuși decât cel mult satisfăcătoare. Nu ne-am lua responsabilitatea unei asemenea aprecieri doar după cele două spectacole văzute de noi, cîte unul la fiecare secție, dacă n-am fi stat de vorbă și cu actorii, cunoscîndu-le astfel părerile despre realizările actuale ale teatrului. Ceea ce-i lipsește deocamdată Naționalului din Tîrgu Mureș e dorința

Anca Neculce și Vlad Rădescu în **Regina locasta** de Constantin Zărnescu

expresă a performanței artistice, nu alta decât cea care-i însuflețise unele dintre cele mai izbutite montări ale anilor trecuți. Remarcabile forțe actoricești există în continuare la ambele secții. Nici de cele regizorale teatrul nu duce lipsă, dar se simte nevoia unei infuzii de tinerețe și fantezie, după cum este de dorit și colaborarea unor regizori prestigioși ai generației mature, a căror prezență ar avea poate darul de a ambiționa mai mult ambele colective.

Inițiative și sponsorizări

Pe cât e de adevărat că Naționalul din Tîrgu Mureș, ca și toate celelalte teatre din țară, n-ar putea exista fără o substanțială subvenție de la stat, pe atât de adevărat este și faptul că, aici, nu se așteaptă, pasiv, chiar totul de la subvenție. Directorul Iulius Moldovan și directorul adjunct administrativ Vlad Rădescu sînt oameni cu inițiativă, preocupați nu numai de asigurarea salariilor, ci și de bunul mers al teatrului, care presupune foarte multe lucruri, de la banii necesari unor montări mai pretențioase la posibilitatea efectuării turneelor și deplasărilor, în noile condiții ale "liberalizării" prețurilor ș.a.m.d.

N-am deconspira cîteva dintre inițiativele Naționalului din Tîrgu Mureș, dacă ele n-ar putea să ofere sugestii și altor teatre din țară, situația generală a acestora în clipa de față fiind cu adevărat dramatică. Printr-o convenție încheiată cu Inspectoratul de cultură al județului Bistrița-Năsăud, Naționalul va realiza astfel două spectacole pe stagii în coproducție, premierele urmînd a avea loc la Bistrița-Năsăud, care asigură costul montărilor și deplasarea, dar își asigură astfel și o microstagie permanentă pentru numeroșii iubitori de teatru din localitate. Nu sînt respinse nici ofertele firmelor particulare. Participarea la Festivalul teatrului scurt de la Oradea, cu tot ce înseamnă cheltuieli de deplasare, masă, cazare etc., e sponsorizată astfel de editura particulară **Accent** din Tîrgu Mureș, care, făcînd acest serviciu teatrului, își face și ei o foarte bună reclamă.

O altă inițiativă de mare interes o constituie Concursul de dramaturgie, deschis participanților pînă în 40 de ani, dotat cu premii în valută, totalizînd 1000 de dolari (premiul I - 500, premiul II - 300 și premiul III - 200 de dolari), sponsorizare asigurată prin intermediul dramaturgului Michael Black, urmînd ca lucrarea care va obține premiul I să fie montată concomitent în Anglia și la Tîrgu Mureș. Se nădăduiește într-o

© Moment din repetițiile la **Topaze** de Marcel Pagnol

recoltă pe măsura ofertei, data ultimă a expediției textelor fiind 1 iulie.

Notabile sînt și turneele secției maghiare în Ungaria, schimburile culturale cu Teatrul din Eger (Kincses Elemér a montat acolo, de curînd, **Chef bolerosc** de Moricz Zsigmond, iar directorul teatrului din Eger, Gali Laszlo, urmează să pună în scenă, la Tîrgu Mureș, piesa **Cumetre, unde-i revolverul?** de Gőrgy Gabor), participarea la festivalul colectivelor teatrale de limbă maghiară din afara Ungariei, care are loc la Kisvárdó, și unde au dat spectacole trupe din Iugoslavia (Novi Sad și Subotica), Cehoslovacia (Cosice și Komarnó), România (Tîrgu Mureș, Cluj, Satu Mare și Sfîntu Gheorghe), URSS (Teatrul Popular din Beregovo).

Actori mulțumiți, actori nemulțumiți

Discuțiile avute cu dl. Karp György, în prezența d-lui Vlad Rădescu, m-au asigurat că acum nu există cazuri de nemulțumiri deosebite, în afara celor deja semnalate, nici la secția maghiară, nici la secția română. Am ținut să discutăm și cu doi dintre actorii marcanți ai secției române, Ion Fiscuteanu și Cornel Popescu, pornind de la ceea ce se întîmplă în teatrul lor și ajungînd la

ceea ce li se întîmplă lor, acum, în teatru.

Ion Fiscuteanu: Consider că e unul din teatrele în care se muncește foarte mult. Nu știu dacă și cu eficiența artistică maximă, dar în orice caz sălile sînt destul de pline și lumea e în general mulțumită. Eliberați de presiunea deplasărilor impuse de odinioară, cînd se făcea cultură "obligatorie", "pentru mase", ne-a rămas mai mult timp de lucru, de repetiții.

Ceea ce joc acum în **Topaze** nu mă mulțumește. E o comedie semibulevardieră și aștia tot. A apărut riscul de a juca foarte mult dar "subțire", în lucrări nesemnificative, care fac concesii publicului. Nu cred că trebuie să facem concurență televiziunii la lucrurile ușurele sau chiar dezmezate. Iar dacă la TV se lucrează foarte superficial, ar trebui să profităm de această lipsă de calitate a produselor lor și să atragem publicul la teatru prin spectacole de mare valoare artistică.

Eram obișnuiți să avem în repertoriu titluri de mare forță, cu care să venim și la București și să putem merge și în străinătate. În ultimul timp ar fi menționabile doar două titluri din această categorie, **Rata sălbatică** de Ibsen și **Smerita** după Dostoievski. În rest, teatru ușor, pentru gustul publicului superficial. Există un public care vine la teatru ca

să rîdă, dar noi avem și un public pentru spectacolele profunde și acest public n-ar trebui să fie pierdut.

- Stii ce vei juca în stagiunea viitoare?

- Nu, dar niciodată n-am știut dinainte ce joc, nu mi-a spus nimeni. În ultimii zece ani am jucat numai la "impuse", cu excepția lui Lopahin din **Livada cu vișni**. Așa se face că din fișa mea de creație lipsesc multe titluri din dramaturgia clasică, universală și românească, titluri la care e firesc să se gîndească orice actor și pe care și eu aș mai putea încă să le joc. Înainte nu se puteau pune în scenă multe piese din lipsă de valută. Acum nu știu de ce continuăm să jucăm piese foarte slabe.

Nouă, teatrelor din provincie, cînd venim la București, ni se pretind lucruri serioase, dar teatrele din București își permit să vină în provincie cu fleacuri.

Dacă, înainte, am jucat la "impuse" în destule porcării partinice, gen **Ne năstem o singură dată** de Ion Ciurdaru, acum există riscul să jucăm în alte porcării, bulevardiere. Lipsesc, deocamdată, piesele de mare valoare, ca și scenariile de film. Ar fi momentul să apară și să-i dăm și publicului serios ce i se cuvine. Cum să fiu mulțumit? Eu rămîn totalmente nemulțumit!

Actorul din provincie, nu de provincie, este mai vitregit decît ceilalți. El e nevoit să lucreze cu mediocrități regizorale, care-l obligă la șabloane, în loc să-l scoată din ele. Avem nevoie de regizori importanți, pentru spectacole serioase!

Cornel Popescu: Sînt întrebări pe care foarte rar mi le-am pus. N-am considerat că mi se cuvine ceva anume. Sigur că am avut și am și eu visuri, dar n-am încercat să mi le impun. Întîmplător, probabil, joc un rol care-mi place foarte mult, și pe care de copil l-am reținut dintr-un film, de neuitat pentru mine: **Topaze**. Sînt chiar aproape de premieră și nu pot fi decît mulțumit că am această ocazie, să redau acea imagine din copilărie pe scenă.

În general, întrebările astea sînt din categoria celor la care vreau să răspund în felul meu, gîndindu-mă cum să facem noi toți - și actorii și alți factori de răspundere - ca să fim mulțumiți, să facem mai bine ceea ce facem.

Simt însă o stare de suspiciune care s-a instalat peste tot și dacă în politică ea mi se pare firească, în teatru nu mi se mai pare firească. Ea e total neprielnică artei, așa că mă bucur nespun cînd dau de un colectiv de colegi, de actori, care au numai

Scenă din spectacolul **Maraton de Kincses Elemér**

preocuparea teatrului, nu și alte preocupări.

Evenimentele din martie anul trecut au lăsat urme și în teatru, în starea de spirit. Răul ni-l facem și cu mîna noastră. Nu de puține ori ne mai aducem "bucătăria" de-acasă și o punem pe scenă. Întotdeauna m-au întristat situațiile în care, în culise, în cabine, în foaier, nu se mai vorbește de teatru, ci de cu totul altceva. Împlinirile și neîmplinirile de-acasă trebuie să rămînă totuși la garderobă, nu să pătrundă pe scenă. Și nici în teatru.

Spectacolul suspendat...

În cea de-a treia zi petrecută la Tîrgu Mureș, după ce văzusem **O dragoste de milloane (Oscar)** de Claude Magnier la secția română și **Maraton de Kincses Elemér** la secția maghiară, urma să văd ...**Escu de Tudor Mușatescu**, devenit musical în regia Nicolettei Toia. Nu mă interesa de astă dată teatrul în haine de sărbătoare, de premieră, ci teatrul în haine de lucru, în existența sa de zi cu zi. Cum avea să arăte deci un spectacol a cărui premieră avusese loc în stagiunea trecută? Ei bine, n-avea să arăte nicicum, pentru simplul motiv că reprezentația (care ar fi trebuit să fie doar a 30-a la număr) a fost suspendată din lipsă de spectatori! Cu copii cu tot, erau doar vreo 14-15 per-

soane. Și aveam să aflu că nu era prima dată cînd se întîmpla acest lucru, în ciuda sistemului de abonamente practicat de teatru, la ambele secții.

Venisem să scriu despre starea teatrului la Tîrgu Mureș, mi se spusese în general lucruri bune, de cele mai multe dintre ele n-aveam nici un motiv să mă îndoiesc și iată că, acum, un singur spectacol, suspendat, vorbea de la sine mai mult decît toate cifrele statistice care-mi fuseseră puse, cu generozitate, la dispoziție.

Stăteam și discutam cu actorii, despre teatru, despre festivalurile de odinioară, despre celelalte spectacole ale lor, doar despre cel "suspendat" nu ne venea să scoatem nici un cuvînt.

Abia acum, transcriindu-mi notele de la Tîrgu Mureș, înțeleg că fără consemnarea acestui **spectacol suspendat** tot ceea ce aș fi scris despre starea teatrului ar fi fost fals. Pentru că stagiunea 1990 - 1991, la majoritatea teatrelor din țară, a însemnat și nenumărate astfel de spectacole suspendate, pentru a nu mai vorbi de cele jucate (chiar și în București) cu numai 50-60 de oameni în sală, dintre care, după pauză, rămîneau doar jumătate.

VICTOR PARHON

28-30 martie 1991